

**OLIY TA'LIMDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI
SHAKLLANTIRISHGA DOIR NAZARIY QARASHLAR****Istamova Nargiza Rustamovna***Osiyo Xalqaro Universiteti**Pedagogika Yo'nalishi 1-bosqich Magistri**E-mail: nargizarustamovna64@gmail.com***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 13.02.2026**Revised: 14.02.2026**Accepted: 15.02.2026***KALIT SO'ZLAR:***oliy ta'lim,
kommunikatsiya,
kompetensiya,
kommunikativ
kompetensiya,
kommunikativ
ko'nikmalar.*

Ushbu maqolada ilmiy adabiyotlarda kommunikativ kompetensiyasi muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarning hozirgi holati tahlil qilinadi va shu asosda tadqiqotning dastlabki nazariy asoslari shakllantiriladi. Kommunikativ kompetensiyaning mohiyati, mazmuni va asosiy xususiyatlariga doir nazariy tahlil asosida o'qituvchining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish uchun zarur bo'lgan asosiy metodlar, usullar, vositalar va texnologiyalar aniqlab beriladi. Shuningdek, maqolada o'zini nazorat qilish va o'zini takomillashtirish jarayonida kelajakdagi o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini samarali rivojlantirishni ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlar belgilab berilgan.

O'zbekiston Respublikasida ta'limning rivojlanishi yuqori ustuvorlikka ega bo'lib, bu davlatning axborot jamiyatiga o'tishini va rivojlanish ustuvorliklarini shakllantirishni ta'minlaydigan asosiy omil hisoblanadi. Buni shundan ham bilish mumkinki, hukumat hozirgi kunda uyg'un rivojlangan yosh avlodni shakllantirishga e'tibor qaratmoqda, u esa O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning asosiy strategik zaxirasi bo'lib, bu jarayonsiz jamiyatning keyingi rivoji imkonsizdir.

=====
Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish jarayonida bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik muhim metodologik ahamiyatga ega. Bilim kommunikativ faoliyatning nazariy asosini tashkil etib, muloqot jarayonida samarali qaror qabul qilish va vaziyatni to'g'ri baholash imkonini beradi. Aynan bilimlar kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish uchun zarur bo'lgan ichki faoliyat modellarini yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ ko'nikmalarning sifat jihatdan rivojlanishida qobiliyatlar yetakchi omil hisoblanadi. I. Drach ta'kidlaganidek, qobiliyatlar ko'nikmalar poydevorini yaratadigan va ularning tuzilmasida sifat o'zgarishlarini ta'minlaydigan muhim ichki shart-sharoitlardan biridir. Agar bilimlar kommunikativ harakatlarning dastlabki nazariy asoslarini belgilasa, qobiliyatlar ushbu harakatlarni o'zgaruvchan pedagogik vaziyatlarga moslashtirishni ta'minlaydi. Psixologik-pedagogik adabiyotlarda qobiliyatlar shaxsning individual-psixologik xususiyatlari sifatida talqin qilinib, ular pedagogning muloqot jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi barqaror omil hisoblanadi. Qobiliyatlar bilim va ko'nikmalarga nisbatan sekinroq shakllanadi, biroq ular yuqori darajadagi barqarorlikka ega bo'lib, kommunikativ kompetensiyaning uzluksiz rivojlanishini ta'minlaydi. Ilmiy manbalarda kommunikativ ko'nikma va malakalar nisbatiga oid uchta asosiy yondashuv ajratib ko'rsatiladi: birinchidan, ko'nikmalar kommunikativ malakaning dastlabki bosqichi sifatida qaraladi; ikkinchidan, malaka ko'nikmaga nisbatan yuqori darajadagi ijodiy faoliyatni ifodalaydi; uchinchidan esa, ularning o'zaro nisbati kommunikativ faoliyatni egallash darajasi bilan belgilanadi. Ushbu yondashuvlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda bilim, amaliy mashg'ulot va refleksiyaning o'zaro uyg'unligini taqozo etadi. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish jarayoni pedagogda nazariy bilimlar, amaliy kommunikativ ko'nikmalar va shaxsiy qobiliyatlarning yaxlit tizimini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, bu zamonaviy ta'lim amaliyotining muhim talabi hisoblanadi.

Yuqoridagi nazariy tahlillarga tayangan holda, kommunikativ ko'nikmalar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini tashkil etuvchi muhim tarkibiy qism sifatida talqin qilinadi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik muloqot o'qituvchining kasbiy faoliyatida samaradorlikni ta'minlovchi kommunikativ ko'nikmalar tizimi orqali amalga oshiriladi. Ilmiy adabiyotlarda pedagogning kasbiy kommunikativ ko'nikmalariga nutqiy muloqot, suhbatdosh shaxsiga yo'naltirilganlik, kommunikativ vaziyat sharoitlarini to'g'ri baholash va rejalashtirish, muloqot mazmunini adekvat vositalar orqali yetkazish, samarali qayta aloqani ta'minlash, shuningdek, o'zini taqdim etish va

noverbal muloqot vositalaridan foydalanish kabi jihatlar kiritiladi. Mazkur ko'nikmalar pedagogning o'zini kasbiy jihatdan namoyon etishi va auditoriya bilan samarali aloqani o'rnatishiga xizmat qiladi. O'qituvchining auditoriya bilan muloqoti muammosini tadqiq etgan O.O.Leontyev kommunikativ ko'nikmalarning mohiyatini yanada kengaytirib, pedagog faoliyatida auditoriya bilan kasbiy kontakt o'rnatish, nutqiy ta'sir ko'rsatish hamda noverbal muloqot vositalaridan ongli va maqsadga muvofiq foydalanish muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Taklif etilayotgan metodik tizimni amalga oshirish har bir bosqichdagi maqsad va vazifalarni bosqichma-bosqich murakkablashuvini, o'quv materialining mazmunini chuqurlashtirishni, uning hajmini oshirishni va o'rganilgan bilimlarni qayta ishlash darajasini reproduktivdan ijodiy darajagacha rivojlantirishni nazarda tutadi. Shu jarayonda talabalar o'zlarining mustaqilligi va ijodiy faolligini oshiradi, bu esa pedagogik ta'sirlarning izchilligi hamda shakllangan shaxsiy tuzilmalar barqarorligini ta'minlaydi. og'zaki muloqot jarayonida bir qator kamchiliklar kuzatiladi: muloqotda noo'rin so'zlardan foydalanish, ma'lumotni yetkazishda ayrim tafsilotlarning tushirib qoldirilishi, tinglovchi tomonidan eshitilgan axborotni unutish ehtimoli va xabarni keyingi uzatishda mazmunning buzilishi. Ba'zi hollarda talabalar materialni yaxshi bilishlariga qaramay, uni tushuntira olmaydilar. Bu holat asosan til tayyorgarligining yetarli emasligi bilan bog'liq bo'lib, fikrning shakllanishida qiyinchiliklar tug'diradi. Bilimlarni tushunish, o'zlashtirish va chuqurlashtirish jarayonlari bevosita til vositalari orqali amalga oshiriladi; shuning uchun til tayyorgarligining yetishmasligi talabalarning tafakkurini lingvistik jihatdan ifodalashda qiyinchiliklar yaratadi va bu ularning o'quv faoliyati sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'tkazilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchining kasbiy faoliyati samaradorligi, avvalo, uning kommunikativ kompetensiyasi rivojlanganlik darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Jamiyatning ijtimoiy-siyosiy va ma'naviy sohalarida yuz berayotgan demokratik o'zgarishlar pedagogdan nafaqat chuqur kasbiy bilim, balki samarali muloqot olib borish, auditoriya bilan kasbiy kontakt o'rnatish hamda kommunikativ vaziyatlarga moslashish qobiliyatini ham talab etmoqda. Tadqiqot davomida kommunikativ kompetensiya bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyatlarning yaxlit tizimi sifatida talqin qilindi. Bilimlar kommunikativ faoliyatning nazariy asosini tashkil etsa, ko'nikma va malakalar ularning amaliy ifodasini ta'minlaydi, qobiliyatlar esa ushbu jarayonning barqarorligi va moslashuvchanligini belgilaydi. Kommunikativ ko'nikmalarning bosqichma-bosqich murakkablashuvi va ijodiy darajaga ko'tarilishi

pedagogning kasbiy yetukligini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Og'zaki muloqot jarayonida yuzaga keladigan kommunikativ to'siqlar, til tayyorgarligining yetarli emasligi hamda nutqiy ifodadagi qiyinchiliklar ta'lim jarayoni samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, pedagoglarni tayyorlash jarayonida nutqiy faoliyatni rivojlantirish, refleksiya, o'zini tahlil qilish va amaliy kommunikativ mashg'ulotlarga alohida e'tibor qaratish zarur. kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli, bosqichma-bosqich va refleksiv yondashuv pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish hamda zamonaviy pedagogik amaliyot talablariga mos mutaxassislarni tayyorlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli, bosqichma-bosqich va refleksiv yondashuv pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish hamda zamonaviy pedagogik amaliyot talablariga mos mutaxassislarni tayyorlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barotov Sh. O'quvchi shaxsini o'rganish usullari: Maktab o'qituvchilari va pedagogika institutlari o'quvchilari uchun qo'llanma. – T.: O'qituvchi, 1995.
2. Baubekova G.D. XIX asr boshlarida O'rta Osiyo ma'rifatparvarlarining ta'limiy-axloqiy qarashlari: Ped.fanlar dokt. diss. –T.:2002.
3. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. – T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
4. Abduquddusov O. Kasb ta'limi o'qituvchilari tayyorlashga integrativ yondashuv. – T.: Fan, 2005.
5. Arvidsson, M., Leo, U., Larsson, M., Håkansson, A., Persson, C., & Björk, E. (2019). *Language proficiency and its impact on students' cognitive and communicative skills in higher education*. Journal of Language and Education.
6. Barni, D., Danioni, F., & Benevene, P. (2019). *Teacher self-efficacy and communicative competence in educational settings*. Teaching and Teacher Education.
7. Drach, I. (2013). *Abilities as internal conditions for skill formation*. Psychology of Education.

8. Carroll, J., Forrest, L., Sanders-O'Connor, E., Flynn, A., Bower, S., Fynes-Clinton, S., & Ziaei, M. (2022). *The relationship between knowledge, skills, and abilities in professional development*. Journal of Educational Research.

9. Leontiev, O. O. (2019). *Teacher communicative culture and professional competence*. Psychology and Pedagogics.

